

მეცხენარეობა plant-industry

მეთესლეობის ძირითადი დებულებები და სამრეწველო მეთესლეობის ორგანიზაციის პრინციპები

გივი ჯამბურია: სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

საკვანძო სიტყვები: კარტოგრაფია, ნიადაგის რუკები, სუპერელიტა, ელიტა, რეპროდუქცია.

რეფერატი

სტატიაში წარმოდგენილია მეთესლეობის ორგანიზაციის ძირითადი დებულებები; სამრეწველო მეთესლეობის პირობებში სათესლე მასალების წარმოების საკითხები ინდუსტრიული მეთოდების საშუალებით; გამაზვილებულია ყურადღება თესლის შენახვისათვის მექანიზებული კოლექტორი პუნქტების გამოყენებისა და მსხვილი ფერმერულ მეურნეობებში სპეციალიზებული სათესლე მეურნეობის შექმნის აუცილებლობაზე.

მეთესლეობის გადაყვანა საწარმოო სპეციალიზაციისა და კონცენტრაციის საფუძველზე, ძალიან მხელი და რთული პროცესია, მოითხოვს მეთესლეობის სისტემის სტრუქტურული ორგანიზაციის საფუძველიან გარდაქმნას, დიდ კაპიტალ დაბანდებებს, სპეციალური კადრების მომზადებას.

თანამედროვე ცხოვრება ითხოვს მეთესლეობის ინდუსტრიული საფუძველზე გადაყვანას. ეს პროცესი ჯერ კიდევ XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან დაიწყო. ამ პერიოდიდან მეთესლეობაში ენერგიული და გეგმაზომიერი ცვლილებები დაიწყო, რამაც უნდა მიგვიყვანოს თესლზე ქვეყნის მოთხოვნილების სრულად დაკმაყოფილებამდე, მისი ხარისხის საგრძნობ ამაღლებამდე, თვითღირებულების შემცირებამდე და საჭირო რაოდენობის თესლის სტაბილური მარაგის შექმნამდე, მხოლოდ ახლა წარმოიშვა იმის შესაძლებლობა, რომ მეთესლეობის ფერმერულ მეურნეობებში განხორციელდეს თესლის გამოყვანის ისეთი ტექნოლოგია, რაც ხელს შეუწყობს მისი მოსავლის თვისების მეკეთრ ზრდას, რაც თავის მხრივ, თანამედროვე მეთესლეობის ძირითადი ამოცანაა. საცდელი და საწარმოო მონაცემები გვიჩვენებს, რომ უახლოეს წლებში მარცვლეული კულტურების მოსავლიანობის რეალური ზრდა შეადგენს არა ნაკლებ 5-8 %-ს.

სამრეწველო საფუძველზე პროდუქციის წარმოების დამახასიათებელ მაჩვენებლად, მათ შორის მეთესლეობასაც, წარმოადგენს ტექნოლოგიების არსებობა და მისი რეჟიმის მკაცრი დაცვა, წარმოების საშუალებათა კონცენტრაცია, ყველა საწარმოო პროცესის მექანიზაცია და ავტომატიზაცია გამოშვებული პროდუქციის შესაბამისობა სტადარტთან და ტექნიკურ პირობებთან.

სამრეწველო მეთესლეობა-ეს არის მეთესლეობის სპეციალურ მეურნეობებში ან მეთესლეობის განყოფილებებში თესლის წარმოება, მაღალი ჯიშური, სათესი და მოსავლიანობის თვისებების განსაკუთრებული ტექნოლოგიებით, ყველა პროცესების კომპლექსური მექანიზაციისა და ავტომატიზაციის ბაზაზე ხელით შრომის დანახარჯების მინიმალიზაცია.

სამეცნიერო კვლევით ცენტრში შემავალი დაწესებულებები წარმოადგენს ახალი ჯიშების თესლების ორგანიზატორებს. ისინი დარაიონებული და პერსპექტიული სათესლე მასალით უზრუნველყოფენ სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების საცდელ ნაკვეთებს, სასწავლო-საცდელ და ფერმერულ მეურნეობებს. ამ დაწესებულებებს, დავალებებს ახალი ორიგინალური ჯიშების გამოყოფისათვის და სხვადასხვა თესლის გასამრავლებლად აძლევს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, მათი უწყებრივი დაქვემდებარების გაუთვალისწინებლად.

სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის დაწესებულებებმა და სოფლის მეურნეობის უმაღლესი სასწავლებლების სასწავლო-საცდელი მეურნეობებმა უნდა დამზადონ I რეპროდუქციის, დარაიონებული ჯიშების, ელიტურ თესლები, იმ რაოდენობით, რაც უზრუნველყოფს სპეციალიზებული დაწესებულებების მოთხოვნილებებს ჯიშმონაცვლეობისა და ჯიშგანახლებისათვის.

დადგენილია, რომ მარცვლეული და პარკოსანი კულტურების თესვა სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებში და მსხვილმა ფერმერულმა მეურნეობებმა, როგორც წესი, უნდა განხორციელონ V რეპროდუქციამდე თესლით, ხოლო სიმინდისა და სორგოს პირველი თაობის თესლოვანი პიბრიდებისა-არა ნაკლები III რეპროდუქციის თესლით.

-სპეციალიზებული მეთესლეობების დაწესებულებები მოთხოვნის შესაბამისად ამრავლებენ მიღებულ თესლს, რათა უზრუნველყონ მსხვილი ფერმერული საწარმოები და სხვა სახის დაწესებულებები სათესლე მასალით

-მსხვილი ფერმერული მეურნეობები და სხვა სახის სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები ამრავლებენ მიღებულ სათესლე მასალას, რათა სრულად იქნეს დაკმაყოფილებული მათი მოთხოვნა სათესლე ჯიშებზე, გეგმის შესასრულებლად სახელმწიფო რესურსებისათვის.

სხვადასხვა დებულებების, განკარგულებების და დადგენილებების შესაბამისად, მარცვლელეული კულტურების თესლებს მსხვილი ფერმერული მეურნეობები გამოუყოფენ სხვა სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებს, რომლებიც განლაგებულია მათი მომსახურების ზონაში, საბითუო ფასებში, რომლებიც დადგენილია სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებისათვის, ხოლო ბალახისა და მარცვლელ-პარკოსანი კულტურების თესლებისათვის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ დადგენილი ფასებით. ჯიშებზე დანამატების რაოდენობა მათი რეალიზაციის დროს სპეციალური სათესლე დაწესებულებისთვის დგინდება სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ.

ცნობილია, რომ სოფლის მეურნეობის საწარმოებში იქმნება მარცვლოვანი, ზეთოვანი და ბალახოვანი კულტურების სადაზღვეო ფონდი, ამ კულტურების საერთო მოთხოვნილების 15 %-ის რაოდენობით, ხოლო სხვადასხვა რაიონისათვის საშემოდგომო კულტურების თესლების გარდამავალი ფონდების რაოდენობას ადგენს სოფლის-მეურნეობის სამინისტრო, იმ მეურნეობებისათვის, რომლებიც არ აწარმოებენ მარცვლელეული კულტურების თესლებს. სადაზღვეო და გარდამავალი ფონდები იქმნება სპეციალური სათესლე დაწესებულებებისათვის, განსაზღვრული რაოდენობის შესაბამისად.

მეთესლეობის დებულების მიხედვით სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის დაწესებულების საცდელი მეურნეობების და სოფლის მეურნეობის უმაღლესი სასწავლებლების სასწავლო-საცდელი მეურნეობებისთვის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ დადგენილი უნდა იქნეს მარცვლელეული კულტურების თესლების სადაზღვეო და გარდამავალი ფონდების შემდეგი რაოდენობა:

სადაზღვეო ფონდი, პირველი რგოლი 100 %, სუპერელიტა რგოლის შესაქმნელად საჭირო თესლის 50 %, ხოლო ელიტური და I რეპროდუქციის მარცვლელეული კულტურების მსხვილი ფერმერული მეურნეობებისთვის საჭირო რაოდენობის თესლი 25-30 %, რათა განხორციელდეს ჯიშგანახლება და ჯიშმონაცვლეობა.

დადგენილია, რომ მარცვლელეული კულტურების თესლების სადაზღვეო და გარდამავალი ფონდები მსხვილ ფერმერულ მეურნეობებში იქმნება ისევე, როგორც ძირითად სათესლე ფონდებში.

მეთესლეობის დებულებით ქვეყნის რაიონებს უნდა დაეკისროთ მარცვლოვანი, ზეთოვანი და ბალახოვანი მცენარეების მეთესლეობის მსხვილი ფერმერული მეურნეობის ხელმძღვანელობა, ასევე, გარკვეული ღონიძიებების განხორციელება მეთესლეობის კონცენტრაციის და სპეციალიზაციისათვის, მარცვლოვანი, ზეთოვანი კულტურებისა და ბალახოვანი მცენარეების სამრეწველო საფუძველზე გადასაყვანად, ახალი მონალური პერსპექტიული ჯიშების თესლების დაჩქარებული გამრავლების ორგანიზაცია და მსხვილი ფერმერული მეურნეობების მაღალხარისხოვანი თესლებით სრული უზრუნველყოფა.

დადგენილების შესაბამისად რაიონებს ნორმალური საქმიანობის განსახორციელებლად პირდაპირ დაქვემდებარებაში უნდა გადაეცეს მიწათსარგებლობის მაღალი კულტურის მქონე საუკეთესო სპეციალიზებული ფერმერული მეურნეობების საჭირო რაოდენობა.

სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და ინტენსიფიკაციის პროცესში მეთესლეობის სამრეწველო საფუძველზე გადაყვანა კანონზომიერი მოვლენაა. სპეციალური ფერმერული მეურნეობებში ან სათესლე დაწესებულებებში სათესლე მასალის წარმოება, რომელიც უნდა განხორციელდეს იდუსტრიული მეთოდების საშუალებით, რაც თავის მხრივ გულისხმობს სათესლე მასალის გადამუშავებისა და შენახვისათვის მექანიზებული კომპლექსური პუნქტებისა და სათესლე ქარხნების გამოყენებას. ამავე დროს, სხვადასხვა სახის ჯიშების თესლების გამოყვანა განცალკავებულია სასუსართო და საფურაჟე თესლების წარმოებისაგან, არა მეთესლეობის დაწესებულებებში, რომლებიც აწარმოებენ სასაქონლო თესლებს (რომლებსაც არ გაჩნიათ მეთესლეობის მეურნეობები) ყოველწლიურად იღებენ მაღალხარისხოვანი სათესლე მასალას სასაქონლო თესვის მთლიანი ფართობებისათვის.

სპეციალური ფერმერული მეურნეობები უნდა შეიქმნას საუკეთესო მსხვილი დაწესებულების ბაზაზე, რომელთაც გააჩნიათ მიწათმოქმედების მაღალი კულტურა და კარგად ორგანიზირებული მეთესლეობა. სპეციალიზებული ფერმერული მეურნეობის რაოდენობა რაიონებსა და სხვა ადმინისტრაციულ ერთეულებში დგინდება იმ ანგარიშით, რომ უზრუნველყოფილი იქნეს თესვის პროცესის სრული მოცულობითი წარმოება და სახელმწიფო რესურსების, სადაზღვეო და გარდამავალი (საშემოდგომო კულტურების) ფონდების შექმნა. საწარმოო მეურნეობათა სტრუქტურა, რომელთა ბაზაზეც იქმნება სპეციალიზებულ სათესლე მეურნეობები, უნდა იყოს ისეთი, რომ წლების მიხედვით უზრუნველყოფილი იქნეს სათესლე მასალის წარმოების მაღალი ეფექტიანობა და მაღალი სტანდარტიულობა.

მსხვილი ფერმერული მეურნეობების სპეციალიზებული სათესლე მეურნეობების შექმნისას აუცილებლად გასათვალისწინებელია სხვადასხვა ეკოლოგიური ფაქტორები ნიადაგ-კლიმატური ზონებისათვის, რომლებიც ასე თუ ისე ხელსაყრელია თესლის ფორმირებისათვის, მაღალხარისხოვანი სათესლე

მასალების შესაქმნელად. გამოყოფილი უნდა იქნეს ბუნებრივად ხელსაყრელი ზონები, როგორც დიდ რეგიონებში, ასევე შედარებით მცირე ადგილის ტრადიციულ ერთეულებში,

ამ მიზნით ადგენენ მასალის ხარისხის მოსაველიანობისა და თესვის კარტოგრამებს. ძირითადს ამ დროს წარმოადგენს მონაცემები თესლის მოსაველიანობისა და ხარისხის მაჩვენებლების შესახებ.

მონაცემებს სათესლე მასალის ხარისხოვანი თესვის შესახებ იღებენ ყოველი კონკრეტული ერთეულისათვის, ყველა მსხვილ ფერმერულ მეურნეობებში და ამავე რაიონის მეთესლეობის სერთიფიცირების სამსახურიდან.

ყველა გამოსაკვლევი კულტურებისათვის სათესლე მასალის თესვის ხარისხის მაჩვენებლები გამოიანგარიშება, როგორც საშუალო არითმეტიკული, მეურნეობის, რაიონების და ნიადაგ-კლიმატური ზონის გათვალისწინებით. მოსაველიანობის გამოსაკვლევად გამოიყენება სტატისტიკური მონაცემები, სხვადასხვა ფერმერული მეურნეობის და რაიონის მიხედვით. რადგანაც ჯიშების მოსაველიანობის აღრიცხვა არ არის სრულყოფილი, ამიტომ საჭიროა ვისარგებლოთ სხვადასხვა კულტურის საშუალო არითმეტიკული მაჩვენებლით.

კარტოგრამის შედგენის დროს გამოიყენება ფიზიკური და ნიადაგური რუკები, აგრეთვე ყოველწლიური მეტეოროლოგიური მონაცემები.

მოცემული კულტურის ძირითადი ჯიშებისათვის ყოველწლიურად განისაზღვრება ვეგეტაციის პერიოდის დაწყებისა და ხანგრძლიობის დრო. მცენარის განვითარების ცალკეული ფაზის დადგენის დროს ყოველი პერიოდისათვის განისაზღვრება ჯამური ნალექებისა და საშუალო დღე-ღამური ტემპერატურის სიდიდე.

ჩამოთვლილი ფაქტორების ანალიზის შედეგად ვლინდება ის ზონები და მეურნეობები, რომლებსაც მაღალხარისხოვანი სათესლე მასალის ფორმირებისათვის შედარებით უფრო ხელსაყრელი მიკროკლიმატი გააჩნიათ.

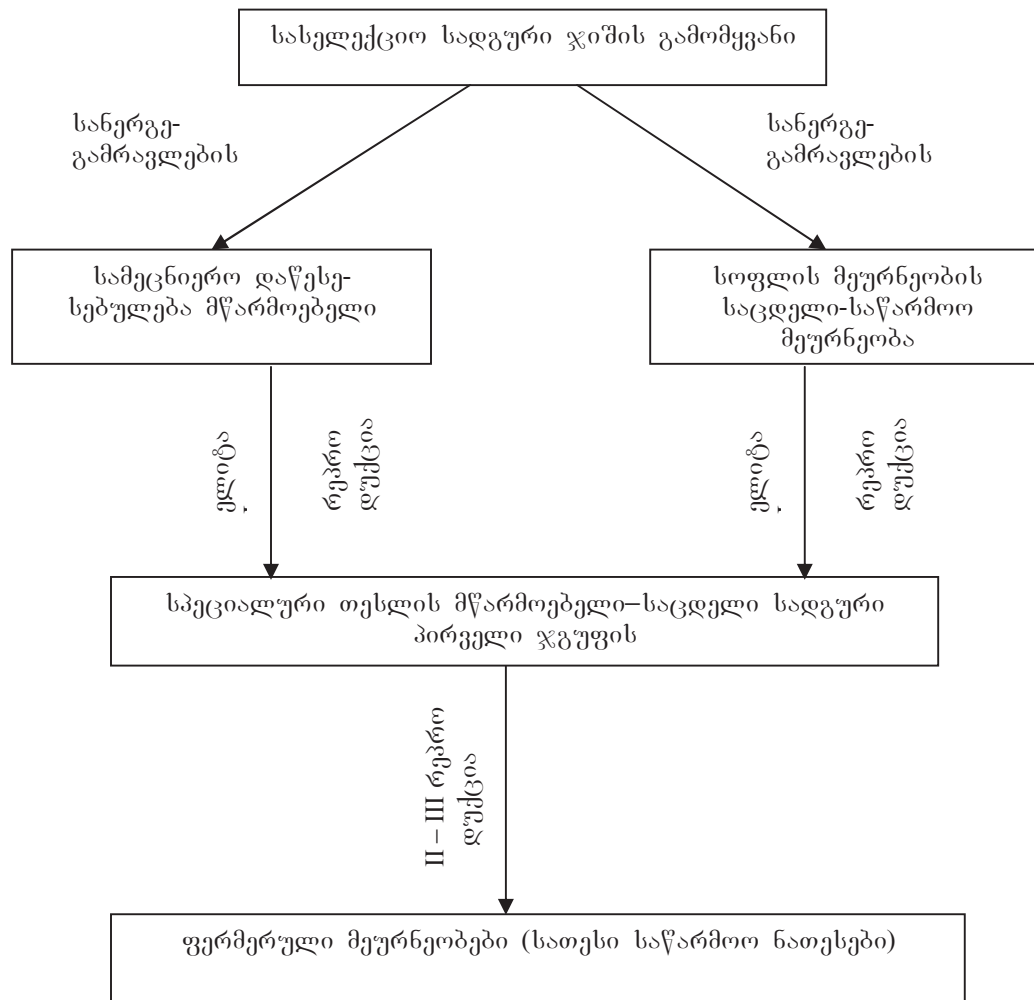
დამუშავებული ღონისძიებები გეინვენებს, რომ დღეისთვის სათესლე მასალის წარმოების კონცენტრაციის შემდეგი ფორმები განისაზღვრება:

1. მსხვილი ფერმერული მეურნეობები, რომლებსაც გააჩნიათ მარცვლელეული კულტურების თესვის დიდი ფართობები და ახორციელებენ თესლის დამუშავებას, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს ამ მეურნეობების მოთხოვნების სრული დაკმაყოფილება საჭირო სათესლე მასალით.

2. იმ რაიონებში, სადაც არის მცირე განსხვავება ბუნებრივ პირობებში, სათესლე მასალის წარმოების კონცენტრაცია ხდება მეთესლეობის სპეციალიზებულ მეურნეობებში, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს იმ მსხვილი ფერმერული მეურნეობების მოთხოვნები, რომლებიც თვითონ არ აწარმოებენ სათესლე მასალას.

3. რეგიონებში რომელთაც გააჩნიათ არა მდგრადი მეთესლეობა და სათესლე მასალის წარმოების არახელსაყრელი კლიმატური პირობები, ორგანიზება ხდება მეთესლეობის სპეციალიზებულ მეურნეობებში, რომლებიც მდებარეობენ უფრო ხელსაყრელ კლიმატურ ზონებში.

ნახაზ. 1 – ში მოცემულია მინდვრის კულტურების მეთესლეობა.

ლიტერატურა

1. გ.ჯამბურია-მარცვლეული კულტურების მეთესლეობა და თესლმცოდნეობის საფუძვლები თბილისი 2006 გვ. 302 – 306
2. И. Строна Промышленное семеноводства – Москва „колос“, 1984 с 130 – 138.
3. Макрушин – Н. экологические основы промышленного семеноводства зерновых культур. Москва агропромиздат. с 180 – 186.
4. Tandon P.K. varietal response of cobalt on the enzymes barley seeds during germination. – Indian J. Agr. Chem, 1980, 13, 1, p 66 – 68.
5. Tyler N.J., gusta L. v., Fowler D. B. The influence of nitrogen, phosphorus and potassium on the cold acclimation of winter wheat (Triticum aestivum L.) – Gan. J. Plant Sci., 1981, 61,4, p. 879 – 885.

The main provisions of the methodology and principles of the organization of industrial methods

G. Gamburia-Doctor of Agricultural Sciences, Professor

Key words: soil maps, super elite, elite, reproduction.

Abstract:

The basic provisions of a seed organization are told. Industrial production of the seed materials with the use of industrial methods in the conditions of industrial seeding. The necessity of use of mechanical complex paragraphs and large farming specialized seed farm creations for seed preservation.